

Т.В. Войцях,
методист ОЦППСР ЧОПОПП, спеціаліст вищої категорії,
соціального педагога-правника
С. Є. Фесун,
соціального педагога Черкаської ЗОШ І-ІІІ ст. № 7,
спеціаліст вищої категорії, старший вчитель

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО- ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ СІМ'Ї В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

(програма творчої майстерні для соціальних педагогів закладів освіти області)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність

Сім'я – це своєрідна міні-модель сучасного суспільства, найперший інститут соціалізації дитини. Наскільки якісним буде процес включення дитини в систему суспільних стосунків залежить в першу чергу від морально-психологічного клімату сім'ї, від педагогічної культури батьків у нелегкій праці виховання майбутнього громадянина нашої держави. Саме тому останнім часом все більшої актуальності набуває питання організації системи раннього соціально-педагогічного супроводу сім'ї в системі освіти та налагодження ефективної взаємодії закладів освіти, сім'ї і суспільства з метою попередження негативних явищ в сім'ї, створення умов для позитивної соціалізації особистості в сімейному середовищі, забезпечення дотримання прав та законних інтересів дитини. Соціально-педагогічний супровід сім'ї як вид професійної діяльності соціального педагога передбачає здійснення комплексу заходів за усіма функціональними напрямками діяльності соціального педагога та спрямований на створення умов для забезпечення і реалізації потреб дитини в сім'ї шляхом формування у батьків психолого-педагогічних компетенцій та усвідомленого батьківства, відповідальної поведінки, здатності активізувати внутрішні ресурси сім'ї та найближчого її оточення для подолання складних життєвих обставин, в яких опинилася сім'я або проблем виховного плану, підвищення рівня педагогічної та правової культури батьків.

Мета творчої майстерні

Сформувати у слухачів творчої майстерні чітке уявлення про алгоритм здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї в закладах освіти різного типу як складової навчально-виховного процесу, закріпити вміння та навички застосовувати технологію соціально-педагогічного супроводу в роботі з різними типами сімей; довести важливість здійснення соціально-педагогічного супроводу сімей всіх учнів закладу освіти з превентивною або профілактичною метою.

Завдання:

Систематизувати та закріпити знання щодо:

- сутності та призначення соціально-педагогічного супроводу сім'ї як виду професійної діяльності соціального педагога та складової навчально-виховного процесу в закладах освіти різного типу;
- мети, завдань, відмінностей організації та здійснення цільового і загального соціально-педагогічного супроводу сім'ї в межах компетенції закладів освіти;
- нормативно-правової бази здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї в закладах освіти різного типу;
- типів сімей, щодо яких здійснюється або може здійснюватися соціально-педагогічний супровід в межах компетенції закладу освіти;

- підстав здійснення цільового соціально-педагогічного супроводу сім'ї в межах компетенції закладу освіти;
- типових проблем та помилок при здійсненні соціально-педагогічного супроводу сім'ї в закладах освіти;
- функціонального призначення установ, організацій та закладів, діяльність яких спрямована на правовий та соціальний захист дитини та забезпечення її законних інтересів;
- алгоритму здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї в межах компетенції закладів освіти різного типу;
- форм і методів роботи, діагностичного і корекційного інструментарію, методик планування заходів та документації, можливих для використання в рамках застосування технології соціально-педагогічного супроводу сім'ї в закладах освіти;
- особливостей застосування технології соціально-педагогічного супроводу різних типів сімей в закладах освіти різного типу.

Сформуувати вміння та навички:

- визначати межі компетенції закладів освіти щодо здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї як складової навчально-виховного процесу;
- застосовувати техніку «Метаплан» для планування комплексу заходів за усіма функціональними напрямками діяльності соціального педагога та формування професійної команди для здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї;
- застосовувати індивідуальний підхід у виборі форм і методів роботи та засобів діагностичного та/чи корекційного інструментарію в рамках здійснення соціально-педагогічного супроводу сімей різних типів;
- застосовувати алгоритм соціально-педагогічного супроводу сім'ї в межах компетенції закладів освіти різного типу;
- аналізувати та попереджати можливі ризики при здійсненні соціально-педагогічного супроводу сім'ї в закладах освіти;
- оформлювати та систематизувати документацію соціально-педагогічного супроводу сім'ї;
- орієнтуватися у функціональному призначенні установ, організацій та закладів, діяльність яких спрямована на правовий та соціальний захист дитини та забезпечення її законних інтересів;
- здійснювати профілактичну, координаційну та посередницьку роботу з питань, що стосуються попередження порушень прав дитини та/або спрямовану на їх відновлення;
- застосовувати у практичній діяльності нормативно-правову базу з питань правового та соціального захисту дитини, використовувати правові норми в інтересах дитини.

Розвинути установки до:

- компетентності;
- професіоналізму;
- відповідальності;
- системності;
- інноваційності;
- гнучкості;
- рефлексії.

Очікувані навчальні результати:

Знання:

- сутності та призначення соціально-педагогічного супроводу сім'ї як виду професійної діяльності соціального педагога та складової навчально-виховного процесу в закладах освіти різного типу;
- мети, завдань, відмінностей організації та здійснення цільового і загального соціально-педагогічного супроводу сім'ї в межах компетенції закладів освіти;
- нормативно-правової бази здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї в закладах освіти різного типу;
- типів сімей, щодо яких здійснюється або може здійснюватися соціально-педагогічний супровід в межах компетенції закладу освіти;
- підстав здійснення цільового соціально-педагогічного супроводу сім'ї в межах компетенції закладу освіти;
- типових проблем та помилок при здійсненні соціально-педагогічного супроводу сім'ї в закладах освіти;
- функціонального призначення установ, організацій та закладів, діяльність яких спрямована на правовий та соціальний захист дитини та забезпечення її законних інтересів;
- алгоритму здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї в межах компетенції закладів освіти різного типу;
- форм і методів роботи, діагностичного і корекційного інструментарію, методик планування заходів та документації, можливих для використання в рамках застосування технології соціально-педагогічного супроводу сім'ї в закладах освіти;
- особливостей застосування технології соціально-педагогічного супроводу різних типів сімей в закладах освіти різного типу.

Уміння:

- визначати межі компетенції закладів освіти щодо здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї як складової навчально-виховного процесу;
- застосовувати техніку «Метаплан» для планування комплексу заходів за усіма функціональними напрямками діяльності соціального педагога та формування професійної команди для здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї;
- застосовувати індивідуальний підхід у виборі форм і методів роботи та засобів діагностичного та/чи корекційного інструментарію в рамках здійснення соціально-педагогічного супроводу сімей різних типів;
- застосовувати алгоритм соціально-педагогічного супроводу сім'ї в межах компетенції закладів освіти різного типу;
- аналізувати та попереджати можливі ризики при здійсненні соціально-педагогічного супроводу сім'ї в закладах освіти;
- оформлювати та систематизувати документацію соціально-педагогічного супроводу сім'ї;
- орієнтуватися у функціональному призначенні установ, організацій та закладів, діяльність яких спрямована на правовий та соціальний захист дитини та забезпечення її законних інтересів;
- здійснювати профілактичну, координаційну та посередницьку роботу з питань, що стосуються попередження порушень прав дитини та/або спрямовану на їх відновлення;
- застосовувати у практичній діяльності нормативно-правову базу з питань правового та соціального захисту дитини, використовувати правові норми в інтересах дитини.

Установки до:

- компетентності;

- професіоналізму;
- відповідальності;
- системності;
- інноваційності;
- гнучкості;
- рефлексії.

Набуття досвіду: застосовувати технологію соціально-педагогічного супроводу в роботі з різними типами сімей з превентивною або профілактичною метою в межах компетенції закладів освіти різного типу.

Навчальна стратегія творчої майстерні:

Реалізація завдань для досягнення результатів творчої майстерні здійснюється шляхом проведення:

- семінарів-практикумів;
- тренінгів;
- підсумкового Круглого столу.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

ТЕМА 1. ПОНЯТТЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ СІМ'Ї ЯК ВИДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ.

ТЕМА 2. СУТЬ, ЗМІСТ, НАПРЯМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З СІМ'ЄЮ В СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ.

ТЕМА 3. АЛГОРИТМ ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ СІМ'Ї В МЕЖАХ КОМПЕТЕНЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

ТЕМА 4. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ СІМ'Ї В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНИХ ГОДИН

	Лекції, вивчення теорії, год.	Практ. заняття (тренінг) , год.	Семінар. заняття, год.	Тести, год.	Всього, ауд. год.	Самост . робота, год.
ТЕМА 1. Поняття соціально-педагогічного супроводу сім'ї як виду професійної діяльності соціального педагога закладу освіти.			2		2	
ТЕМА 2. Суть, зміст, напрями та особливості організації соціально-педагогічної роботи з сім'єю в сучасному закладі освіти		3			3	

ТЕМА 3. Алгоритм здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї в межах компетенції навчального закладу		3			3	3
ТЕМА 4. Практичні аспекти застосування технології соціально-педагогічного супроводу сім'ї в закладах освіти		3	3 (в т.ч. тестування)		3	
Підсумковий контроль у формі тесту				30 хв.		
Всього, год.		9	5		14	3

Форми контролю

- Навчальні результати слухачів творчої майстерні оцінюються на основі:
- порівняльного аналізу вхідного та вихідного анкетування;
  - оцінювання результатів виконання творчих завдань в ході тренінгових занять;
  - результатів підсумкового тестування.

ГРАФІК НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Вид навчальної діяльності	Тема	Час проведення, год.	Макс. оцін.
Вступний семінар-практикум з елементами тренінгу	Поняття соціально-педагогічного супроводу сім'ї як виду професійної діяльності соціального педагога закладу освіти.	2 год.	5
Тренінг	Суть, зміст, напрями та особливості організації соціально-педагогічної роботи з сім'єю в сучасному закладі освіти	3 год.	5
Тренінг	Алгоритм здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї в межах компетенції навчального закладу	3 год.	5
Тренінг	Практичні аспекти застосування технології соціально-педагогічного супроводу сім'ї в закладах освіти	3 год.	5
Підсумковий «Круглий стіл»		3 год.	5

ТЕМА 1. ПОНЯТТЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ СІМ'Ї ЯК ВИДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ.

Мета теми 1. Ознайомити слухачів з основними показниками технології соціально-педагогічного супроводу сім'ї та довести важливість здійснення соціально-педагогічного супроводу сімей всіх учнів закладу освіти з превентивною або профілактичною метою.

Завдання теми 1:

Систематизувати знання щодо:

- сутності та призначення соціально-педагогічного супроводу сім'ї як виду професійної діяльності та складової навчально-виховного процесу в закладах освіти різного типу;
- основних показників технології соціально-педагогічного супроводу сім'ї;
- мети, завдань, відмінностей організації та здійснення цільового і загального соціально-педагогічного супроводу сім'ї в межах компетенції закладів освіти;
- нормативно-правової бази здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї в закладах освіти різного типу.

Сформувати вміння (навички):

- визначати мету, завдання, відмінності організації та здійснення цільового і загального соціально-педагогічного супроводу сім'ї в межах компетенції закладів освіти різного типу;
- застосовувати у практичній діяльності нормативно-правову базу з питань правового та соціального захисту дитини, використовувати правові норми в інтересах дитини;
- визначати межі компетенції закладів освіти щодо здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї як складової навчально-виховного процесу.

Розвинути установки до:

- компетентності;
- професіоналізму;
- відповідальності;
- системності;
- інноваційності;
- гнучкості;
- рефлексії.

Сприяти набуттю досвіду: застосовувати технологію соціально-педагогічного супроводу сім'ї в практичній діяльності

Очікувані навчальні результати теми 1:

Знання:

- сутності та призначення соціально-педагогічного супроводу сім'ї як виду професійної діяльності та складової навчально-виховного процесу в закладах освіти різного типу;
- основних показників технології соціально-педагогічного супроводу сім'ї;
- мети, завдань, відмінностей організації та здійснення цільового і загального соціально-педагогічного супроводу сім'ї в межах компетенції закладів освіти;
- нормативно-правової бази здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї в закладах освіти різного типу.

Уміння:

- визначати мету, завдання, відмінності організації та здійснення цільового і загального соціально-педагогічного супроводу сім'ї в межах компетенції закладів освіти різного типу;
- застосовувати у практичній діяльності нормативно-правову базу з питань правового та соціального захисту дитини, використовувати правові норми в інтересах дитини;

- визначати межі компетенції закладів освіти щодо здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї як складової навчально-виховного процесу.

Установки до:

- компетентності;
- професіоналізму;
- відповідальності;
- системності;
- інноваційності;
- гнучкості;
- рефлексії.

Набуття досвіду застосування технології соціально-педагогічного супроводу сім'ї в практичній діяльності.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Форма проведення: вступний семінар-практикум з елементами тренінгу

Час: 2 години

1. Представлення теми, мети, завдань та структури проведення творчої майстерні. Вступне анкетування (10 хв.)

2. Визначення правил роботи групи (5 хв.)

3. Вправа «Знайомство» (10 хв.)

Тренер пропонує учасникам написати на стікерах відповіді на питання і представитися (*під час представлення учасники розміщують стікери на ватмані із зображенням «Смайлика»*):

- моє ім'я
- який навчальний заклад я представляю
- який я маю досвід у здійсненні соціально-педагогічного супроводу сім'ї
- що я ще хочу дізнатися про цей вид професійної діяльності

4. Вправа «Асоціації» (10 хв.)

Тренер пропонує учасникам назвати власну асоціацію з соціально-педагогічним супроводом як видом професійної діяльності, сформулювавши її одним словом. Тренер запише асоціації на ватмані. В процесі обговорення тренер пропонує учасникам об'єднати названі ними асоціації у дві групи: 1) функції професійної діяльності; 2) потреби дитини в сім'ї. Тренеру слід проконтролювати, щоб були представлені всі функції професійної діяльності соціального педагога (діагностична, прогностична, консультативна, захисна, профілактична, соціально-перетворювальна, організаційна).

5. Мозковий штурм «Визначення соціально-педагогічного супроводу сім'ї як виду професійної діяльності соціального педагога закладу освіти» (10 хв.)

Тренер пропонує учасникам сформулювати визначення соціально-педагогічного супроводу сім'ї як виду професійної діяльності соціального педагога закладу освіти, використовуючи напрацювання групи під час попередніх вправ.

До уваги тренера! Необхідно підвести учасників до висновку, що соціально-педагогічний супровід сім'ї як вид професійної діяльності соціального педагога передбачає здійснення комплексу заходів за усіма функціональними напрямками діяльності соціального педагога та спрямований на створення умов для забезпечення та реалізації потреб дитини в сім'ї

6. Міні-лекція з елементами діалогу «Основні показники технології соціально-педагогічного супроводу сім'ї. Загальний та цільовий соціально-педагогічний супровід сім'ї» (15 хв.)

Представлення учасникам презентації «Технологія соціально-педагогічного супроводу сім'ї». Ознайомлення з основними показниками технології. Визначення поняття, мети, завдань та алгоритму здійснення загального та цільового соціально-педагогічного супроводу сім'ї.

7. Робота в малих групах «Нормативно-правове забезпечення соціально-педагогічного супроводу сім'ї в закладах освіти різного типу» (20 хв.)

Етап 1 (10 хв.). Тренер об'єднує учасників в малі групи, пропонує ознайомитися з основними нормативно-правовими актами щодо організації і здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї в закладах освіти різного типу (кожна група отримує 1-2 документи), виокремити з документів завдання, що стосуються безпосередньо закладів освіти з цього питання та зокрема спеціалістів психологічної служби.

Етап 2 (10 хв.). Обговорення у великій групі. Тренер підводить підсумки, що робота з нормативно-правовими актами є важливою складовою планування соціально-педагогічної роботи з сім'єю в закладах освіти.

8. Вправа «Мережа суб'єктів соціально-педагогічної роботи з сім'єю» (за методикою «Павутинка») (30 хв.)

Кожен учасник, тримаючи в руках клубок ниток, називає по одному державному закладу чи установі або недержавній організації, які можуть входити в коло суб'єктів соціально-педагогічної роботи, а також їх функціональне призначення та повноваження у сфері соціального та правового захисту дитини. Учасник має право кинути клубок наступному учаснику тільки якщо дав вірне визначення призначення названого ним суб'єкта. У разі помилки тренер просить інших учасників дати правильну характеристику.

В кінці вправи тренер просить учасників висловити свої думки та асоціації щодо «павутинки», яка утворилася. Потім пропонує декільком учасникам трохи послабити або навіть відпустити їхні краї нитки в «павутинці» та знову просить висловитися учасників з приводу того, що відбулося. Таким чином, група приходять до висновку про важливість тісної, злагодженої і системної співпраці усіх суб'єктів соціально-педагогічної роботи з сім'єю з метою досягнення позитивних результатів.

До уваги тренера! Для проведення цієї вправи тренеру слід детально ознайомитися з функціональним призначенням та повноваженнями державних установ, неурядових, громадських організацій та фізичних осіб, які входять до кола суб'єктів соціально-педагогічної роботи в мікрорайоні закладу освіти, у сфері соціального та правового захисту дитини та сім'ї.

9. Підведення підсумків заняття. Зворотна рефлексія (10 хв.).

ТЕМА 2. СУТЬ, ЗМІСТ, НАПРЯМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З СІМ'ЄЮ В СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Мета теми 2. Закріпити знання щодо особливостей здійснення соціально-педагогічної роботи з сім'єю в сучасних закладах освіти різного типу.

Завдання теми 2:

Систематизувати знання щодо:

- типів сімей, щодо яких здійснюється або може здійснюватися соціально-педагогічний супровід в межах компетенції закладу освіти;

- підстав здійснення цільового соціально-педагогічного супроводу сім'ї в межах компетенції закладу освіти;
- функціонального призначення установ, організацій та закладів, діяльність яких спрямована на правовий та соціальний захист дитини та забезпечення її законних інтересів.

Сформувати вміння (навички):

- характеризувати типи сімей за провідними класифікаційними ознаками;
- розпізнавати ознаки, що свідчать/можуть свідчити про негативний вплив сімейного середовища на розвиток особистості дитини та/або становлять/можуть становити загрозу життю і здоров'ю дитини;
- орієнтуватися у функціональному призначенні установ, організацій та закладів, діяльність яких спрямована на правовий та соціальний захист дитини та забезпечення її законних інтересів;
- здійснювати профілактичну, координаційну та посередницьку роботу з питань, що стосуються попередження порушень прав дитини та/або спрямовану на їх відновлення.

Розвинути установки до:

- компетентності;
- професіоналізму;
- відповідальності;
- системності;
- інноваційності;
- гнучкості;
- рефлексії.

Сприяти набуттю досвіду: здійснення соціально-педагогічної роботи з сім'єю в сучасних закладах освіти різного типу

Очікувані навчальні результати теми 2:

Знання:

- типів сімей, щодо яких здійснюється або може здійснюватися соціально-педагогічний супровід в межах компетенції закладу освіти;
- підстав здійснення цільового соціально-педагогічного супроводу сім'ї в межах компетенції закладу освіти;
- функціонального призначення установ, організацій та закладів, діяльність яких спрямована на правовий та соціальний захист дитини та забезпечення її законних інтересів.

Уміння:

- характеризувати типи сімей за провідними класифікаційними ознаками;
- розпізнавати ознаки, що свідчать/можуть свідчити про негативний вплив сімейного середовища на розвиток особистості дитини та/або становлять/можуть становити загрозу життю і здоров'ю дитини;
- орієнтуватися у функціональному призначенні установ, організацій та закладів, діяльність яких спрямована на правовий та соціальний захист дитини та забезпечення її законних інтересів;
- здійснювати профілактичну, координаційну та посередницьку роботу з питань, що стосуються попередження порушень прав дитини та/або спрямовану на їх відновлення.

Установки до:

- компетентності

- професіоналізму
- відповідальності
- системності
- інноваційності
- гнучкості
- рефлексії

Набуття досвіду здійснення соціально-педагогічної роботи з сім'єю в сучасних закладах освіти різного типу.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Форма проведення: тренінг

Час: 3 години

1. Вступна рефлексія. Зв'язок з попереднім заняттям (10 хв.)

2. Мозковий штурм «Сім'я для мене – це...» (10 хв.)

Тренер пропонує учасникам назвати власну асоціацію з поняттям «сім'я», сформулювавши її одним словом. Тренер записує асоціації на ватмані. В процесі обговорення тренер пропонує учасникам проаналізувати названі ними асоціації з позицій: 1) потреб дитини у сім'ї; 2) обов'язків батьків щодо їх забезпечення; 3) змісту соціально-педагогічної роботи з сім'єю в закладах освіти.

До уваги тренера! Важливо, щоб група прийшла до висновку, що зміст соціально-педагогічної роботи з сім'єю в закладах освіти визначається її педагогічною спрямованістю. Це означає, що вся його фахова діяльність, по суті, являє собою комплекс заходів щодо виховання, соціалізації, розвитку і соціального захисту особистості в навчальних закладах та сприяння формуванню сприятливого для дитини виховного і соціалізуючого сімейного середовища.

3. Інтерактивна міні-лекція «Мета, завдання, принципи та функціональні напрями соціально-педагогічної роботи з сім'єю в закладах освіти» (30 хв.)

Етап 1 (10 хв.). Тренер пропонує учасникам мозковим штурмом визначити мету та завдання соціально-педагогічної роботи з сім'єю в закладах освіти; підводить підсумки обговорення.

На допомогу тренеру!

Головна мета роботи соціального педагога закладу освіти з сім'єю – захищаючи інтереси і права дитини, забезпечити батьків необхідними педагогічними знаннями і вміннями щодо виховання дітей, а також правовими знаннями щодо обов'язку і відповідальності батьків за створення належних умов для виховання, навчання, утримання та особистісного розвитку дитини, що дозволить попереджувати негативні явища в сімейному середовищі, та, спираючись на ресурси самої сім'ї, навчити розв'язувати власні проблеми, створювати умови для набуття позитивного соціального досвіду, сприяючи успішній соціалізації дитини зокрема і сім'ї в цілому.

Завдання роботи соціального педагога закладу освіти з сім'єю:

1. Правова і соціально-педагогічна просвіта батьків та дітей.
2. Профілактика негативних явищ в сімейному середовищі.
3. Пропагування здорового способу життя.
4. Сприяння відродженню пріоритету сімейного виховання та традицій народної педагогіки, підвищенню виховного потенціалу сім'ї.
5. Сприяння підвищенню престижу сім'ї та сімейних цінностей.

6. Формування у дітей та підлітків усвідомленого батьківства.
7. Залучення сім'ї до культурно-освітньої, профілактично-виховної, спортивно-оздоровчої, творчої роботи навчального закладу.
8. Своєчасне виявлення випадків порушення прав дитини у сім'ї, причин неблагополуччя сім'ї (з огляду негативного впливу сімейного середовища на особистісний розвиток дитини); захист прав та інтересів дитини.
9. Здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї шляхом залучення до співпраці всіх учасників навчально-виховного процесу в закладі освіти, а також фахівців різних соціальних служб, відомств і адміністративних органів, державних установ та громадських організацій, діяльність яких спрямована на запобігання негативних явищ в сім'ї та захист прав дитини.

Етап 2 (10 хв.). Тренер об'єднує учасників у пари. Кожна пара отримує один із **соціально-педагогічних принципів** роботи з сім'єю та протягом 5 хвилин обговорює сутність цього принципу. По закінченні роботи відбувається обговорення сутності принципів роботи з сім'єю у великій групі.

На допомогу тренеру!

В роботі з сім'єю соціальному педагогу необхідно дотримуватися основних **соціально-педагогічних принципів**, а саме:

- принцип універсальності** – забезпечує надання допомоги всім сім'ям, які її потребують, виключаючи дискримінацію за будь-якими ознаками;
- принцип законності та прав людини** – забезпечує надання соціально-педагогічної допомоги сім'ї на основі чинного законодавства щодо захисту прав людини;
- принцип соціального реагування (або принцип конкретності)** – забезпечує здійснення заходів при наданні соціально-педагогічної допомоги сім'ї з урахуванням виявлених індивідуальних потреб сім'ї, а не обмеження стандартним набором форм і методів роботи із сім'єю;
- принцип добровільності** у прийнятті допомоги – забезпечує право сім'ї на добровільну згоду співпрацювати із соціальним педагогом та іншими суб'єктами соціально-педагогічної діяльності та виконувати взяті на себе зобов'язання, а також обирати форми та методи роботи щодо досягнення поставленої мети. Цей принцип також забезпечує право сім'ї відмовитись від надання соціально-педагогічної допомоги;
- принцип клієнтоцентризму** – забезпечує визнання пріоритету прав сім'ї у всіх випадках, крім тих, які суперечать правам та інтересам інших людей (сімей);
- принцип конфіденційності** – забезпечує нерозповсюдження суб'єктами соціально-педагогічної діяльності інформації про сім'ю, отриманої в процесі роботи з нею і розголошення якої може завдати шкоди сім'ї, дискредитувати її. Така інформація може бути використана тільки у професійних цілях в інтересах сім'ї, крім випадків, передбачених законом і пов'язаних із загрозою життю чи здоров'ю іншої людини чи можливістю насильства. В таких випадках, згідно чинного законодавства України, соціальний педагог повинен проінформувати про це відповідні державні органи;
- принцип опори на власні сили** – забезпечує суб'єктну роль сім'ї в процесі надання соціально-педагогічної допомоги, її активну позицію у вирішенні своїх проблем (члени сім'ї з обмеженими можливостями мають право одержувати допомогу, не виявляючи при цьому власної активності);
- принцип толерантності** – забезпечує коректне і терпиме ставлення суб'єктів соціально-педагогічної діяльності до сім'ї при наданні допомоги незалежно від їх особистісного ставлення до особливостей поведінки, ціннісних орієнтацій членів сім'ї;
- принцип цілеспрямованості** – забезпечує реалізацію соціально-педагогічної допомоги щодо сприяння реалізації та задоволення потреб сім'ї та її членів, досягнення професійної мети;

☑ **принцип системності** – забезпечує єдність форм, методів, засобів і прийомів при вирішенні поставленої мети, сприяння реалізації та задоволення потреб сім'ї та її членів, а також врахування при наданні соціально-педагогічної допомоги того, що сім'я – це органічна єдність. Соціальний педагог повинен враховувати, що зміна в статусі, характері, засобі взаємозв'язку в одній підсистемі сім'ї викликає зміни в інших підсистемах, тому сама методика впливу на сім'ю повинна бути системною;

☑ **принцип диференційованого та індивідуального підходу** до сім'ї – забезпечує здійснення комплексу послуг при наданні соціально-педагогічної допомоги з урахуванням особливостей (вікових, статевих, психологічних, поведінкових тощо) кожного члена сім'ї.

Етап 3 (10 хв.). Тренер пропонує учасникам пригадати основні функціональними напрями роботи соціального педагога закладу освіти з сім'єю та їх зміст.

На допомогу тренеру!

Основними *функціональними напрями* роботи соціального педагога закладу освіти з сім'єю є:

- **діагностичний** (досліджує спрямованість впливу мікросередовища, особливостей сім'ї та сімейного виховання, позитивного виховного потенціалу та джерела негативного впливу на дітей і підлітків);

- **консультаційний** (дає рекомендації учням, батькам, вчителям та іншим особам з питань соціальної педагогіки; надає необхідну консультаційну соціально-педагогічну допомогу);

- **захисний** (забезпечує дотримання норм охорони та захисту прав дітей і підлітків, зокрема в сім'ї; представляє інтереси дітей у різноманітних інстанціях тощо);

- **профілактичний** (переконає батьків в доцільності дотримання соціально значимих норм та правил поведінки, ведення здорового способу життя з метою створення для дитини позитивного виховного та соціалізуючого сімейного простору; сприяє попередженню негативних явищ в сімейному середовищі);

- **соціально-перетворювальний** (надає соціально-педагогічні послуги та здійснює різнопланові заходи, спрямовані на формування відповідального ставлення батьків до виконання їх обов'язків щодо дітей; здійснює соціально-педагогічний супровід учнів із сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах або потребують посиленої психолого-педагогічної уваги; сприяє формуванню сприятливого для виховання, проживання та позитивної соціалізації дитини сімейного простору тощо);

- **організаційний** (сприяє формуванню демократичної системи взаємостосунків в сімейному середовищі; координує діяльність і взаємодію усіх суб'єктів соціально-педагогічної діяльності як в закладі освіти, так і в його мікрорайоні з метою створення середовища, сприятливого для виховання, розвитку та соціалізації дитини);

4. Рухавка «Атоми і молекули» (5 хв.)

В процесі проведення рухавки тренер об'єднує учасників у 6 малих груп (відповідно до функціональних напрямів роботи соціального педагога з сім'єю)

5. Вправа «Форми роботи з сім'єю» (30 хв.)

Етап 1 (5 хв.). Інформаційне повідомлення тренера.

Класифікація форм інформаційно-просвітницької та профілактичної роботи з дітьми та їх батьками, зокрема з метою профілактики та попередження негативних явищ в сім'ї, здійснюється за наступними критеріями:

1. **за кількісним складом учасників:** індивідуальні, групові, масові;
2. **за домінуючим засобом впливу на сім'ю:** словесні, практичні, наочні;
3. **за складністю побудови:** прості, складні, комплексні;

4. **за часом проведення:** короткочасні, періодичні, систематичні, довготривалі.

Етап 2 (10 хв.). Тренер пропонує учасникам обговорити в групах і записати на ватман всі можливі форми роботи з сім'єю в закладах освіти різного типу відповідно до функціональних напрямів роботи соціального педагога та з урахуванням різних критеріїв їх класифікації.

Етап 3 (15 хв.). Обговорення напрацювань малих груп. Тренер підводить підсумок, що напрями, форми і методи роботи з сім'єю необхідно обирати залежно від потреб сім'ї чи дитини або від характеру допомоги, за якою звернулася сім'я, а також від типу сім'ї та рівня її благополуччя стосовно впливу на розвиток дитини.

На допомогу тренеру!

Найбільш поширеними формами і методами психолого-педагогічної роботи з дітьми та їх батьками є:

- **діагностичні методи** (методика незакінчених речень; психопроєктивні малюнки «Я і моя сім'я», «Я серед людей» (спільно з психологом), анкетування, соціометрія, опитування, інтерв'ю, тести, аналіз мікросоціуму та соціального оточення сім'ї (зокрема, створення генограми та еко-карти сім'ї, соціального паспорту сім'ї) тощо;

- **тематичні виховні заходи** за спільною участю батьків і дітей;

- **тематичні батьківські збори з елементами тренінгу** (наприклад: «Вплив сімейного середовища на формування особистості дитини», «Типи сімейного виховання: переваги та загрози», «Відповідальність батьків за майбутнє дітей», «Труднощі і помилки у вихованні дитини», «Важливість співпраці батьків із закладом освіти щодо попередження негативних явищ в шкільному середовищі» тощо);

- **ігрові методики, моделювання проблемних ситуацій та шляхів виходу з них;**

- **бесіди** (індивідуальні та сімейні; інформаційні, профілактичні);

- **консультування** (індивідуальне та сімейне);

- **соціально-психологічні тренінги;**

- **інформаційно-просвітницькі лекції;**

- **семінари;**

- **відеолекторії;**

- **зустрічі з представниками державних та громадських установ, діяльність яких пов'язана із захистом інтересів сім'ї в сучасному суспільстві та профілактикою негативних явищ в сімейному середовищі;**

- **тематичні дні** (наприклад: «День родини першокласника», «День відкритих дверей», «День сім'ї», «День матері»), **тижні, місячники** (наприклад: місячник правового та превентивного виховання, місячник громадянського виховання, місячник профілактики негативних явищ в сімейному середовищі тощо);

- **свято багатодітної сім'ї;**

- **загальношкільні батьківські конференції** (наприклад, з обміну досвідом традицій сімейного виховання тощо);

- **тематичні Школи** (наприклад: «Школа молодих батьків», «Батьківський університет», «Школа батьківської підтримки»);

- **конкурси** (наприклад: «Сімейні ерудити», «Співуча родина», «Наші родинні свята», «Дерево нашого роду», «Наші сімейні традиції та реліквії» тощо);

- **соціально-психологічний театр;**

- **оформлення інформаційного куточку;**

- **розробка пам'яток та методичних рекомендацій** батькам (наприклад: щодо важливості сімейного виховання, норм законодавства щодо відповідальності батьків за виховання неповнолітніх дітей, тощо); **інформаційних листків** (наприклад: з переліком організацій, які задіяні у роботі по профілактиці злочинності серед дітей та підлітків,

попередженню жорстокого поводження та насильства над дітьми в сім'ї та в учнівському середовищі та інше);

- **рекламно-інформаційні кампанії** в співпраці із засобами масової інформації;
- **благодійні акції**;
- **відвідування за місцем проживання** (соціально-педагогічне інспектування);
- **малі педагогічні ради** (зустріч батьків з адміністрацією школи та вчителями-предметниками, які навчають їх дітей);
- **відвідування батьків за місцем роботи** (за потребою);
- **співпраця з Радою мікрорайону** за місцем проживання сім'ї (за потребою);
- **діяльність Ради профілактики школи**;
- **інші форми роботи з урахуванням потреб та ресурсів навчальних закладів.**

Перерва 20 хв.

6. Вправа «Сім'ї, з якими ми працюємо» (60 хв.)

Етап 1 (5 хв.). Тренер пропонує учасникам мозковим штурмом визначити типи сімей, щодо яких здійснюється або може здійснюватися соціально-педагогічний супровід в межах компетенції закладів освіти. Усі відповіді учасників тренер записує на ватман.

Етап 2 (35 хв.). Тренер об'єднує учасників в пари або трійки (всього – 5 малих груп), роздає таблиці, в яких вже заповнена перша колонка (**До уваги тренера!** Кожна з малих груп повинна отримати таблиці з декількома повторних з іншими групами варіантами типів сімей, що при обговоренні дозволить проаналізувати різні підходи спеціалістів до роботи з одним і тим же типом сім'ї). **Завдання для учасників:** обговорити в малих групах визначені в таблиці питання та записати відповіді в кожному колонку щодо з кожного із вказаних типів сімей.

Етап 3 (20 хв.) Обговорення результатів роботи в парах. Тренер пропонує кожній парі представити результати роботи, а інші групи можуть коментувати та додавати варіанти відповідей. Результати обговорення тренер записує у загальну таблицю на ватмані.

До уваги тренера! В процесі обговорення необхідно підвести учасників до висновку, що кожен з визначених типів сімей, **з огляду впливу на особистісний розвиток дитини**, може розглядатися як на рівні «благополуччя», так і на рівні «неблагополуччя», саме тому важливо працювати з сім'ями всіх учнів закладу освіти в першу чергу на рівні загального соціально-педагогічного супроводу з метою попередження або ранньої профілактики негативних явищ в сімейному середовищі, які мають негативний вплив на розвиток особистості дитини або можуть становити загрозу життю і здоров'ю дитини.

7. Підведення підсумків. Зворотна рефлексія (15 хв.)

ТЕМА 3. АЛГОРИТМ ЗДІЙСНЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ СІМ'Ї В МЕЖАХ КОМПЕТЕНЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Мета теми 3. Сформувати у слухачів чітке уявлення про алгоритм здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї в закладах освіти різного типу як складової навчально-виховного процесу.

Завдання теми 3:

Систематизувати знання щодо:

- алгоритму здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї в межах компетенції закладу освіти;
- типових проблем та помилок при здійсненні соціально-педагогічного супроводу сім'ї в закладах освіти;

- умов, необхідних для організації, здійснення та забезпечення підвищення ефективності соціально-педагогічного супроводу сімей в межах компетенції закладів освіти різного типу.

Сформувані вміння (навички):

- застосовувати алгоритм соціально-педагогічного супроводу сім'ї в межах компетенції закладу освіти;
- аналізувати та попереджати можливі ризики при здійсненні соціально-педагогічного супроводу сім'ї в закладах освіти;
- визначати умов, необхідних для організації, здійснення та забезпечення підвищення ефективності соціально-педагогічного супроводу сімей в межах компетенції закладів освіти різного типу.

Розвинути установки до:

- компетентності
- професіоналізму
- відповідальності
- системності
- інноваційності
- гнучкості
- рефлексії

Сприяти набуттю досвіду: застосовувати алгоритм соціально-педагогічного супроводу сім'ї в межах компетенції закладу освіти.

Очікувані навчальні результати теми 3:

Знання:

- алгоритму здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї в межах компетенції закладу освіти;
- типових проблем та помилок при здійсненні соціально-педагогічного супроводу сім'ї в закладах освіти;
- умов, необхідних для організації, здійснення та забезпечення підвищення ефективності соціально-педагогічного супроводу сімей в межах компетенції закладів освіти різного типу.

Уміння:

- застосовувати алгоритм соціально-педагогічного супроводу сім'ї в межах компетенції закладу освіти;
- аналізувати та попереджати можливі ризики при здійсненні соціально-педагогічного супроводу сім'ї в закладах освіти;
- визначати умов, необхідних для організації, здійснення та забезпечення підвищення ефективності соціально-педагогічного супроводу сімей в межах компетенції закладів освіти різного типу.

Установки до:

- компетентності
- професіоналізму
- відповідальності
- системності
- інноваційності
- гнучкості
- рефлексії

Набуття досвіду застосування алгоритму соціально-педагогічного супроводу сім'ї в межах компетенції закладів освіти.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Форма проведення: тренінг

Час: 3 години

1. Вступна рефлексія. Зв'язок з попереднім заняттям (10 хв.)

2. Робота в малих групах «Алгоритм роботи з педагогічною ситуацією» (70 хв.)

Етап 1 (35 хв.). Тренер об'єднує учасників в пари або трійки (3-4 малі групи), пропонує обрати одну з педагогічних ситуацій та роз'яснює завдання:

- 1) проаналізувати ситуацію, визначити підстави, доцільність та межі компетенції соціального педагога у здійсненні соціально-педагогічного супроводу сім'ї в даній ситуації;
- 1) визначити кінцеву мету та завдання соціально-педагогічного супроводу сім'ї в даній ситуації;
- 2) розробити покрокову схему (алгоритм) дій соціального педагога в даній ситуації

Рухавка «Екскурсія» (5 хв.)

Етап 2 (20 хв.). Обговорення результатів роботи в малих групах.

Етап 3 (10 хв.). Представлення універсального алгоритму здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї в закладах освіти різного типу. Тренер коментує зміст кожного кроку алгоритм, наголошуючи на важливість послідовного їх здійснення.

Перерва 20 хв.

3. Вправа «Типові помилки та загрози при здійсненні соціально-педагогічного супроводу» (20 хв.)

Етап 1 (10 хв.). Тренер пропонує учасникам порівняти напрацьовані ними в групах алгоритми з представленим універсальним алгоритмом та визначити типові помилки, які допускають спеціалісти психологічної служби при здійсненні соціально-педагогічного супроводу сім'ї в межах компетенції закладів освіти, та можливі спричинені ними загрози.

Етап 2 (10 хв.). Обговорення типових помилок та загроз у великій групі. Тренер записує їх в таблицю на ватмані.

На допомогу тренеру! Серед найпоширеніших типових помилок:

- 1) не перевіряють отриману інформацію про ситуацію в сім'ї, а зразу починають активні дії на виправлення ситуації;
- 2) не збирають і не аналізують всі можливі індикатори по ситуації в сім'ї, а приймають рішення, володіючи тільки суб'єктивною інформацією заявника;
- 3) однобічно, без згоди батьків або дитини, приймають рішення про втручання в сім'ю;
- 4) забувають, що основною підставою для початку цільового соціально-педагогічного супроводу сім'ї є порушення прав **дитини**, незабезпечення батьками законних інтересів дитини, або загроза життю і здоров'ю дитини в сім'ї внаслідок ситуації, що склалася;
- 5) забувають, що основна мета – забезпечення дотримання в сім'ї прав **дитини**, задоволення її потреб та законних інтересів, а не вирішення проблем батьків чи інших членів родини;
- 6) не діагностують реальні потреби дитини в даній ситуації, а самостійно вирішують, як і які питання вирішувати в цій ситуації, і що буде краще для сім'ї чи дитини;

- 7) не залучають батьків та інших членів родини, в т.ч. і саму дитину, до вирішення ситуації як активних суб'єктів, не визначають коло їх обов'язків по досягненню позитивних результатів у вирішенні ситуації;
- 8) відсутній план роботи з сім'єю та дитиною, або цей план не обговорюється і не погоджується з батьками або не відповідає потенційним можливостям сім'ї чи дитини для його виконання;
- 9) застосовують стандартні форми роботи, забуваючи про індивідуальний підхід до кожної окремої ситуації;
- 10) забувають про межі своєї компетентності **як педагогічних працівників** і через це покладають на себе (або погоджуються на виконання) непритаманних соціально-педагогічних діяльності обов'язків;
- 11) беруться самостійно вирішити всі питання, забуваючи про важливість (за потребою) залучення інших фахових спеціалістів;
- 12) не здійснюють періодичну оцінку та аналіз досягнутих результатів у роботі з сім'єю, не вносять зміни у план роботи
- 13) ігнорують важливість загального соціально-педагогічного супроводу сім'ї у разі, коли немає можливості (з різних причин) або підстав здійснювати цільовий соціально-педагогічний супровід.

4. Вправа «Визначення оптимальних умов для здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї в закладах освіти різного типу» (35 хв.)

Етап 1 (5 хв.). Тренер пропонує учасникам, мозковим штурмом визначити **фактори, які спричиняють перешкоди** у здійсненні соціально-педагогічного супроводу сім'ї. Відповіді учасників записує в першу колонку таблиці на ватмані («Чому виникають перешкоди?»).

Етап 2 (5 хв.). Далі тренер пропонує учасникам визначити **від кого чи від чого залежить можливість їх усунення**, давши відповіді на наступні питання (записує їх у другу колонку, позначаючи різними кольорами та літерами В-внутрішні і З-зовнішні):

Які з цих перешкод є зовнішніми? (не залежать від професійних якостей спеціаліста та не входять в коло компетенції закладу освіти?)

Які з цих перешкод є внутрішніми (залежать від професійних якостей спеціаліста і входять в коло компетенції закладу освіти?) і можливо, спричиняються тими типовими помилками спеціалістів, які ми вже визначили (ватман «Типові помилки» з попередньої вправи)?

До уваги тренера! Учасники групи повинні усвідомити, що більшість перешкод, які виникають під час здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї, є наслідком тих типових помилок, яких припускаються спеціалісти у роботі з сім'ями.

Етап 3 (10 хв.). Наступним кроком є визначення умов, необхідних для їх усунення. Тренер об'єднує учасників у малі групи і пропонує обговорити та записати на стікерах відповіді на питання: «Що необхідно зробити, щоб усунути ці перешкоди?».

Етап 4 (15 хв.). Учасники представляють свої напрацювання. Тренер систематизує відповіді у третій колонці таблиці на ватмані («Умови для їх усунення?»).

Чому виникають перешкоди?	Від кого/чого залежить їх усунення?	Умови для їх усунення?

Таким чином, в результаті обговорення група визначає умови, необхідні для організації, здійснення та забезпечення підвищення ефективності соціально-педагогічного супроводу сімей в межах компетенції закладів освіти різного типу.

5. Підведення підсумків. Зворотна рефлексія (15 хв.)

ТЕМА 4. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ СІМ'Ї В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Мета теми 4. Закріпити вміння та навички застосовувати технологію соціально-педагогічного супроводу в роботі з різними типами сімей в межах компетенції закладів освіти.

Завдання теми 4:

Систематизувати знання щодо:

- форм і методів роботи, діагностичного і корекційного інструментарію, методик планування заходів та документації, можливих для використання в рамках застосування технології соціально-педагогічного супроводу сім'ї в закладах освіти;
- особливостей застосування технології соціально-педагогічного супроводу різних типів сімей в закладах освіти різного типу.

Сформувати вміння (навички):

- застосовувати техніку «Метаплан» для планування комплексу заходів за усіма функціональними напрямками діяльності соціального педагога та формування професійної команди для здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї;
- застосовувати індивідуальний підхід у виборі форм і методів роботи та засобів діагностичного та/чи корекційного інструментарію в рамках здійснення соціально-педагогічного супроводу сімей різних типів;
- оформлювати та систематизувати документацію соціально-педагогічного супроводу сім'ї.

Розвинути установки до:

- компетентності;
- професіоналізму;
- відповідальності;
- системності;
- інноваційності;
- гнучкості;
- рефлексії.

Сприяти набуттю досвіду: застосовувати технологію соціально-педагогічного супроводу у роботі з різними типами сімей в межах компетенції закладів освіти.

Очікувані навчальні результати теми 4:

Знання:

- форм і методів роботи, діагностичного і корекційного інструментарію, методик планування заходів та документації, можливих для використання в рамках застосування технології соціально-педагогічного супроводу сім'ї в закладах освіти;
- особливостей застосування технології соціально-педагогічного супроводу різних типів сімей в закладах освіти різного типу.

Уміння:

- застосовувати техніку «Метаплан» для планування комплексу заходів за усіма функціональними напрямками діяльності соціального педагога та формування професійної команди для здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї;

- застосовувати індивідуальний підхід у виборі форм і методів роботи та засобів діагностичного та/чи корекційного інструментарію в рамках здійснення соціально-педагогічного супроводу сімей різних типів;
- оформлювати та систематизувати документацію соціально-педагогічного супроводу сім'ї.

Установки до:

- компетентності;
- професіоналізму;
- відповідальності;
- системності;
- інноваційності;
- гнучкості;
- рефлексії.

Набуття досвіду застосовування технології соціально-педагогічного супроводу у роботі з різними типами сімей в межах компетенції закладів освіти.

БЛОК 1. ТРЕНІНГ

ХІД ЗАНЯТТЯ

Час: 3 години

1. Вступна рефлексія. Зв'язок з попереднім заняттям (10 хв.)

2. Міні-лекція «Техніка «Мета-план»» (10 хв.)

Представлення сутності та призначення техніки «Метаплан» , алгоритму її застосування як інструменту аналізу ситуації та планування заходів на досягнення позитивних змін в роботі із сім'єю.

3. Робота в малих групах «Практичне застосування техніки «Мета-план» у роботі з педагогічним випадком» (70 хв.)

Етап 1 (20 хв.). Тренер пропонує учасникам озвучити 3-4 педагогічних ситуації з практики, які, можливо, не вирішені остаточно, або зайшли у глухий кут, або спеціаліст не зовсім задоволений результатом її вирішення. Тренер наголошує на тому, що під час розповіді ніхто з інших учасників не перебиває оповідача і не задає йому ніяких запитань.

Етап 2 (30 хв.) Після представлення ситуацій, тренер пропонує учасникам об'єднатися у малі групи на чолі з оповідачем і опрацювати ситуації за допомогою техніки «Мета-план». У ході роботи учасники можуть задавати оповідачу запитання по ситуації, якщо вони виникли під час його розповіді.

Етап 3 (20 хв.) Групи представляють свої напрацювання; обговорення у великій групі.

Перерва 20 хв.

4. Інтерактивна лекція «Діагностичний інструментарій технології соціально-педагогічного супроводу сім'ї» (50 хв.)

Тренер представляє та пропонує учасникам опрацювати стосовно себе або своєї сім'ї запропонований діагностичний інструментарій.

Анкета «Що я знаю про дитину»

Анкета «Сильні сторони і потреби»

Анкета оцінки можливих загроз насильства над дитиною в сімейному середовищі

Генограма як інструмент розуміння сімейних стосунків

*Еко-карта як методика вивчення та аналізу соціального оточення сім'ї чи дитини
Оцінка потреб розвитку, виховання дитини, утримання дитини
Інше*

5. Представлення зразків документації соціально-педагогічного супроводу сім'ї (5 хв.)

Тренер представляє зразки документації соціально-педагогічного супроводу сім'ї, в т.ч. адаптованої до умов сучасних закладів освіти з досвіду зарубіжних фахівців. Учасники отримують домашнє завдання: ознайомитись із запропонованими зразками та підготувати свої коментарі щодо доцільності та ефективності використання цієї документації в рамках здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї в закладах освіти різного типу (для подальшого обговорення в рамках проведення підсумкового «Круглого столу»).

6. Підведення підсумків. Зворотна рефлексія (15 хв.)

БЛОК 2. ПІДСУМКОВИЙ «КРУГЛИЙ СТІЛ»

Час проведення: 3 години

1. Привітання. Представлення плану роботи (5 хв.)

2. Виконання підсумкового тестування (30 хв.)

3. Обговорення зразків документації соціально-педагогічного супроводу сім'ї. Пропозиції щодо їх використання в рамках здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї залежно від типу закладу освіти (35 хв.)

Перерва 20 хв.

4. Обговорення питань, запропонованих учасниками творчої майстерні (45 хв.)

5. Підсумок результатів роботи творчої майстерні (вихідне анкетування) (20 хв.)

6. Підсумкова рефлексія за методикою «Долоня» (20 хв.)

7. Заключна вправа-рухавка: «Зірка з неба» (5 хв.)

Всі учасники стають у коло. Тренер пропонує їм заплющити очі і не відкривати їх до закінчення вправи. «Уявіть над собою нічне небо із зірочками і знайдіть найбільшу і найяскравішу. Це саме ваша зірочка і вона чарівна. Загадайте бажання... А тепер потягніться руками до зірочки! Вище! Іще вище! Ось вона! Візьміть її у долоні! І притуліть до серця. Ваше бажання обов'язково здійсниться, адже усе у ваших руках!!! А тепер поверніть зірочку на небо і поаплодуйте їй!» (Учасники аплодують)

ЛІТЕРАТУРА

I – Основні джерела:

1. Архипова С.П. Соціальна педагогіка: [навчально-методичний посібник]/ С.П.Архипова, Г.Я.Майборода. – Черкаси – Ужгород, 2002. – 268 с.
2. Безпалько О.В. Зміст та напрями професійної діяльності соціального педагога в загальноосвітніх закладах/ О.В.Безпалько// Проблеми педагогічних технологій. – Випуск 2. – Луцьк, 2002. – 105 с.
3. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: [навчальний посібник]/ О.В.Безпалько. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.
4. Бейкер К. Теория семейных систем М. Боуена/ К.Бейкер// Вопросы психологии. – 1991. – № 6.– С.155-164.
5. Войцях Т.В. Особливості здійснення соціально-педагогічного супроводу сім'ї в закладах освіти: [методичний посібник]/ Т.В.Войцях. – Черкаси: ОІПОПІ, 2011. – 131с.
6. Каслоу Ф. Генограмма как проективная техника в диагностике и психотерапии: [учеб. пособие]/ Ф.Каслоу/ пер. с англ. и ред. Н.А.Цветковой. – М.: МПСИ, 2006. – 160 с.
7. Книга для батьків. Посібник до тренінгового курсу «Підготовка кандидатів у прийомні батьки та батьки вихователі»/ за заг. ред. Т.Ф.Алексєєнко. – К.: Основа-Принт, 2006. – 496 с.
8. Мустаева Ф.А. Основы социальной педагогики: [учебник для студентов высших педагогических заведений]/ Ф.А.Мустаева. – М., 2002. – 416 с.
9. Овчарова Р.В. Справочная книга социального педагога/ Р.В.Овчарова. – М.: ТЦ «Сфера», 2002. – 480 с.
10. Полковськи Т. Метод індивідуальних планів роботи з дитиною та сім'єю/ Т.Полковськи, С.Боровець. – К.-Варшава, 2006.
11. Програма формування педагогічної культури батьків/ за ред. В.Г.Постового. – К., 2003. – 108 с.
12. Соціальна педагогіка: [підручник]/ за ред. проф. А.Й.Капської. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 488 с.
13. Соціальна робота в Україні: [навчальний посібник]/ за заг. ред.І.Д.Зверєвої, Г.М.Лактіонової. – К.: ДЦССМ, 2004. – 233 с.
14. Технологии социальной работы: [учебник под общ.ред.проф. Е.И.Холостовой]. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 400 с.
15. Технології соціально-педагогічної роботи: [навчальний посібник]/ за заг.ред. А.Й.Капської. – К., 2000. – 372 с. – С. 168-244.
16. Трубавіна І.М. Зміст та форми просвітницької роботи з батьками/ І.М.Трубавіна. – К.: ЦССДМ, 2000. – 88 с.
17. Трубавіна І.М. Методи вивчення сім'ї/ І.М.Трубавіна, Н.А.Бугаєць. – К., 2001. – 110с.
18. Трубавіна І.М. Соціальний супровід неблагополучної сім'ї: [науково-методичні матеріали]/ І.М.Трубавіна. – К.: ДЦССМ, 2003. – 86 с.
19. Трубавіна І.М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю/ І.М.Трубавіна. – К.: ЦССДМ,2002. – 132 с.
20. Усвідомлене батьківство як умова повноцінного розвитку дитини та підвищення виховного потенціалу громади: [методичні матеріали до тренінгу]/ упоряд. І.В.Братусь та ін.; за заг. ред. Г.М.Лактіонової. – К.: Науковий світ, 2004. – 86 с.
21. Целуйко В.М. Психология неблагополучной семьи: [книга для педагогов и родителей]/ В.М.Целуйко. – М.: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2004. – 272 с.
22. Шакурова М.В. Методика и технология работы социального педагога: [учеб. пособие]/ М.В.Шакурова. – М.: Академия, 2002. – 272 с.

II – Додаткові джерела:

1. Алексєєнко Т.Ф. Молода сім'я: умови виховання дитини: [науково-метод. посіб.]/ Т.Ф.Алексєєнко. – К.: Кондор, 2004. – 96 с.
2. Антонов А.І. Мікросоціологія сім'ї/ А.І.Антонов// Соціологія і сучасність. – М.: Наука, 2009. – 368 с.
3. Антонов В.В. Соціологія семи/ В.В.Антонов, В. М.Медков. – М.: Академія, 1996. – 304с.
4. Антонов А.І. Сучасна сім'я/ А.І.Антонов// Соціологія сім'ї. – М.: 2005. – 640 с.
5. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї: [курс лекцій]/ О.І.Бондарчук. – К.: Кондор, 2001. – 247 с.
6. Варга А.Я. Системна сімейна психотерапія: [краткий курс лекцій]/ А.Я.Варга. – СПб.: Речь, 2001. – 144 с.
7. Виховний потенціал сім'ї в сучасних умовах: [тематична Державна доповідь про становище сімей в Україні за підсумками 2001 року]. – К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2002. – 144 с.
8. Говорун Т. Батькам про статеве виховання/ Т.Говорун, О.Шарган. – К.: Рад. школа, 1990. – 160с.
9. Гребенников І.В. Основи сімейної життя: [учеб. посіб. для пед. ін-тов]/ І.В.Гребенников. – М.: Просвещение, 1991. – 157 с.
10. Дружинин В.Н. Психологія семи/ В.Н.Дружинин. – М.:КСП, 1996. – 160 с.
11. Запобігання і протидія насильству в сім'ї: [методичні рекомендації для соціальних працівників]. – К.: ДЦССМ, 2004. – 192 с.
12. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання: [навчальний посібник]/ С.Г.Карпенчук. – К: Вища школа,1997. – 304 с.
13. Ковалев С. В. Психологія сучасної семи/ С.В.Ковальов. – М.: Просвещение, 1988.
14. Ковбас Б. Родина педагогіка: [навч. посіб.]: у 3-х т./ Б.Ковбас, В.Костів. – Івано-Франківськ, 2006. —Т. II. Основи родинного виховання. – Івано-Франківськ, 2006. – 288с.
15. Консультування сім'ї: [методичні поради для консультування батьків]. – Частина 2/ за ред. В.Г.Постового. – К.: ДЦССМ, 2003. – 303 с.
16. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності// Шлях освіти. – 2000. – № 3. – С. 7–13.
17. Костів В. Народна-педагогічні ідеї минулого у формуванні сучасного сім'янина/ В.Костів. – Івано-Франківськ, 1996. – 196 с.
18. Кравець В. Психологія сімейного життя: [навч. посіб. для студ. педвузів, щоздобувають спец. «Практична психологія»]/ В.Кравець.– Тернопіль: Богдан, 1995. – 311 с.
19. Кравець В. Психолого-педагогічні основи підготовки школярів до сімейного життя/ В.Кравець. – Тернопіль: Богдан, 1997. – 180 с.
20. Кравець В.П. Психологічні та психолого-педагогічні аспекти формування усвідомленого батьківства/ В.П.Кравець. – К.: Либідь, 2001. – 244 с.
21. Матеріали всеукраїнського семінару «Соціальний супровід неблагополучних сімей». – К.: ДЦССМ, 2004. – 36 с.
22. Методика работы социального педагога /под ред. Л.В.Кузнецовой. – М.: Школьная Пресса, 2003. – 96 с.
23. Міцкевич Н. Соціальний педагог – професія захисту/ Н.Міцкевич, Я.Бескоровайна// Директор школи. – 2001. – № 6. – С. 5-11.

24. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: [навчальний посібник]/ Н.Є.Мойсеюк. – К., 2001 р. – 608с.
25. Овчарова Р.В. Психологическое сопровождение родительства/ Р.В.Овчарова. – М.: ТЦ «Сфера», 2003. – 319 с.
26. Основи батьківської компетентності: [навч. посіб.] за ред. І.Д.Звереві. – К.: Науковий світ, 2006. – 156 с.
27. Проблеми педагогічних технологій: [збірник наукових праць]. – Луцьк, 2004. – № 3-4.
28. Про загальну середню освіту: [Закон України від 13.05.1999 р.]// Директор школи. – 1999. – № 25-28. – С. 5-8.
29. Про затвердження Порядку здійснення соціального супроводу неблагополучних сімей: [наказ Державного центру соціальних служб для молоді від 08.04.2002 р. № 19]// Нормативно-правове забезпечення діяльності центрів соціальних служб для молоді. Ч. II. – К.: ДЦССМ, 2003. – 399 с. – С. 368-395.
30. Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або реальної загрози його вчинення: [наказ Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства внутрішніх справ, Міністерства освіти і науки України, Міністерства охорони здоров'я України від 16.01.2004 р. № 5/34/24/11]// Матеріали всеукраїнського семінару «Соціальний супровід неблагополучних сімей». – К., 2004. – 36 с. – С. 101-17.
31. Ричардсон Р.У. Силы семейных уз: [пер. с англ.]/ Р.У.Ричардсон – СПб.: Изд-во «Аксидент», 1994. – 136с.
32. Семья. Социально-психол. и этич. пробл.: [справочник]/ В.И. Зацепин (рук.авт.кол.), Л.М.Бучинская, И.Н.Гавриленко и др. – К.: Политиздат Украины, 1989. – 255 с.
33. Справочное пособие по социальной работе/ Алексеева Л.С., Бобкова П.В., Бурлака Г.Ю. и др.; под ред. А.М. Панова, Є.І. Холостовой. — М.: Юристъ, 1997. — 168 с.
34. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка/ В.О.Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1978. – 376 с.
35. Эйдемиллер Э.Г. Психология и психотерапия семьи/ Э.Эйдемиллер, В.Юстицкис. – С.-Пб.: Питер, 2001. – 651 с.

III – Інтернет-ресурси:

1. Вернон В. Холодинамика. Вся сила в действии. Приложение: «Руководство по генограмме: как составить схему семейного дерева» [Електронний ресурс]/ Вернон Вульф. – М.: Ассоциация холодинамики, 1995 г. – 189 с.. – Режим доступу: http://www.e-puzzle.ru/page.php?al=vernon_vulf_xolodninami
2. Етичний кодекс психолога [Електронний ресурс]: прийнято на I Установчому з'їзді Товариства психологів України 20 грудня 1990 року в м. Києві. – Режим доступу: http://upsihologa.com.ua/etychnyi_kodeks_psyhologa.html
3. Кваліфікаційна характеристика «Соціальний педагог» [Електронний ресурс]: додаток 1 до наказу Міністерства освіти і науки України від 28.12.2006 № 864 «Про планування діяльності та ведення документації соціальних педагогів, соціальних педагогів по роботі з дітьми-інвалідами системи Міністерства освіти і науки України». – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1038.1385.0>
4. Кожен п'ятий шлюб в Україні розпадається через пияцтво [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <http://ukr.obozrevatel.com/news/kozhen-pyatij-shlyub-v-ukraini-rozpadaetsya-cherez-piyatstvo.htm> - Обозреватель. 7 жовтня 2011 р.
5. Концепція державної сімейної політики [Електронний ресурс]: схвалено Постановою Верховної Ради України від 17 вересня 1999 року № 1063-XIV. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1063-14>

6. Лукьянченко Н.В. Системная семейная психотерапия М. Боуена [Электронный ресурс]: учебно-методическое пособие/ Н.В.Лукьянченко, И.А.Аликин–Красноярск: РИО СиБУП, 2005. – 95 с. – Режим доступа: <http://pedlib.ru/Books/4/0178/index.shtml>
7. Парфанович І.І. Соціальна діагностика [Електронний ресурс]: курс лекцій. – Тернопіль, ТДПУ, 2009. – 182 с.. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-book-123.html>
8. Положення про психологічну службу системи освіти України [Електронний ресурс]: затверджено Наказом Міністерства освіти України від 03.05.99 № 127 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 02.07.2009 № 616). – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0687-09> – Законодавство України. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
9. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах [Електронний ресурс]: наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства транспорту та зв'язку України, Міністерства внутрішніх справ України, Державного департаменту України з питань виконання покарань від 14.06.2006 р. №1983/388/452/221/556/596/106. – Режим доступу: <http://uazakon.com/document/fpart17/idx17789.htm>
10. Про освіту [Електронний ресурс]: Закон України від 23.05.1991 р. (із змінами та доповненнями); статті 21, 22, 59, 60. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua> – Законодавство України. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.
11. Шерман Р. Структурированные техники семейной терапии [Электронный ресурс]: руководство/ Р.Шерман, Н.Фредман/ авторизированный перевод с английского к.пс.н. А.З.Шапиро – М.: Класс, 1997.. – Режим доступу до посібника: http://www.psychology.vuzlib.net/book_o146.html